

Kjønns-gap i holdninger til pensjonssystemet – verdikamp eller økonomisk egeninteresse?

Ragni Hege Kitterød, Pensjonsforum 19.02.2021

(Akseptert, Tidsskrift for velferdsforskning – R.H. Kitterød, A.S. Grødem, A.W. Pedersen)

Bakgrunn

«The modern gender gap» - mye oppmerksomhet om dette i velferdsstatsforskning om politiske holdninger. Kvinner er mer positive til en generøs og omfordelende velferdsstat enn menn og slutter sterkere opp om venstreorienterte partier.

Man ser da på enkeltordninger eller på indekser basert på oppslutning om et bredt sett av velferdsytelser (penger og tjenester).

Kjønnforskjellen kan skyldes at

- Kvinner har andre **verdier** enn menn (fellesskap og omsorg for de svake)
- Kvinner har andre **interesser** enn menn (lavere inntekt, mer tid på familien, trenger sosiale ordninger som omfordeler til dem som kommer dårligere ut i arbeidsmarkedet).

Vi diskuterer betydningen av verdier og interesser med utgangspunkt i kvinners og menns holdninger til omfordelingsmekanismer i alderspensjonssystemet.

Et hovedprinsipp i det reformerte pensjonssystemet:

Klar sammenheng mellom yrkesinntekten gjennom livet og opptjening av pensjonsrettigheter i folketrygden - skal alltid lønne seg pensjonsmessig å jobbe.

Men flere omfordelingsmekanismer bidrar til å redusere kjønnsforskjellen i pensjonsutbetalinger (Halvorsen, E. & Pedersen, A.W. , 2019). Slutter kvinner opp om disse i større grad enn menn?

Vi ser på oppslutning om

- **Garantipensjon**
- **Tak på opptjening**
- **Omsorgsopptjening**
- **Nøytralt delingstall (kjønn/utdanning)**

Vi spør:

- Slutter kvinner sterkere opp om disse ordningene enn menn?
- Varierer kjønnsforskjellen mellom ordningene?
- I hvilken grad er kjønnsforskjeller knyttet til forskjeller i sosioøkonomiske og demografiske faktorer?
- Har sosioøkonomiske og demografiske faktorer ulik betydning for kvinners og menns holdninger?

Data

Surveyen *Arbeid og pensjon* fra 2019. Web-basert.

Gjennomført av Kantar, på oppdrag fra Institutt for samfunnsforskning.
Finansiert og ASD gjennom PensjonsLAB.

Landsrepresentativt utvalg av 3 097 personer, 30–61 år (født i 1958–89).
Trukket fra Galluppanelet.

Deltakerne ble spurt hva de synes om ulike sider ved pensjonssystemet,
bl.a. om ulike omfordelingsmekanismer.

Oppslutning - garantipensjon og tak på opptjening

For noen år siden vedtok politikerne en pensjonsreform. Alle som er født i 1963 eller senere tjener opp pensjon i folketrygden etter de nye reglene. I det reformerte pensjonssystemet tjener man opp pensjon i alle årene man er yrkesaktiv. Opptjeningen starter ved første krone, og årlig lønnsinntekt opp til 7,1 G (709 000 kroner) teller med. Samtidig er det i det reformerte pensjonssystemet en garantipensjon (minstepensjon) som sikrer at pensjonen til personer med lave lønnsinntekter gjennom livet ikke blir for lav. For personer som ikke har hatt lønnsinntekt og som ikke har tjent opp noen pensjon, er full garantipensjon på omtrent 190 000 kroner i året (enslig pensjonist).

- *Hva synes du om nivået på garantipensjonen/minstepensjonen? Nivået er....
(1) Alt for høyt (2) Noe for høyt (3) Passe (4) Noe for lavt (5) Alt for lavt.*
- *Hva synes du om taket for inntekt som gir opptjening (709 000 kroner)?
(1) Alt for høyt (2) Noe for høyt (3) Passe (4) Noe for lavt (5) Alt for lavt.
(Rekkefølgen snudd i analysen, så høye verdier reflekterer støtte til et mer omfordelende pensjonssystem)*

Oppslutning - omsorgsopptjening

I det reformerte pensjonssystemet er det en ordning med omsorgsopptjening. Hvis en av foreldrene til barn under 6 år jobber deltid eller slutter å jobbe, vil vedkommende være garantert samme årlige pensjonsopptjening som en lønnstaker med en årsinntekt på 4,1 G (om lag 450 000 kroner). Det er som oftest mor som får godskrevet omsorgsopptjeningen, men det kan være far, hvis han har lavest inntekt. Ordningen gjelder uansett om barna går i barnehage eller ikke og uansett om mor er hjemme eller jobber. Det kan være ulike synspunkter på en slik ordning. Hvor enig eller uenig er du i de følgende påstandene?

- *Pensjonssystemet bør innrettes slik at mødre ikke taper pensjonsopptjening hvis de jobber mindre eller er hjemme når barna er små.*
- *Mødre som jobber deltid eller er hjemme mens barna er små, må finne seg i å få lavere pensjonsopptjening enn foreldre som jobber fulltid.*

Indeks: Enig i påstand 1, uenig i påstand 2.

Oppslutning - nøytralt delingstall (kjønn/utdanning)

Folketrygden er innrettet slik at det ikke får noen betydning for størrelsen på den årlige pensjonen at [**kvinner/folk med høy utdanning**] i gjennomsnitt lever lenger enn [**menn/folk med lav utdanning**]. Tenk deg to personer, [**en kvinne og en mann/en med høy og en med lav utdanning**], som har jobbet like lenge og tjent like mye gjennom livet. Begge starter uttak av pensjon ved fylte 65 år. De får da like mye utbetalt per år. Siden [**kvinner/folk med høy utdanning**] i gjennomsnitt lever noen år lenger enn [**menn/folk med lav utdanning**], vil [**kvinnen/personen med høy utdanning**] mest sannsynlig motta mer pensjon i løpet av livet enn [**mannen/personen med lav utdanning**]. To personer, A og B, diskuterer dette. Hvem er du mest enig med, A eller B?

A sier: Ettersom mannen mest sannsynlig vil leve kortere enn kvinnen, bør han få mer utbetalt per år.

Ettersom personen med lav utdanning mest sannsynlig vil leve kortere enn personen med høy utdanning, bør vedkommende få mer utbetalt per år.

B sier: Mannen og kvinnen bør få like mye utbetalt per år selv om kvinnen mest sannsynlig lever lenger enn mannen.

De to personene bør få like mye utbetalt per år selv om den som har høy utdanning mest sannsynlig lever lenger enn den som har lav utdanning.

Holdninger til ulike omfordelingsmekanismer (% ,gjennomsnitt)

	Kvinner	Menn
Garantipensjon - hva synes du om nivået?		
Altfor høyt (1)	0	1
Noe for høyt (2)	2	2
Passe (3)	20	29
Noe for lavt (4)	44	45
Alt for lavt (5)	34	23
Gjennomsnitt	4,11	3,88
Tak på opptjening - hva synes du om nivået?		
Altfor høyt (5)	6	5
Noe for høyt (4)	16	14
Passe (3)	57	54
Noe for lavt (2)	18	22
Alt for lavt (1)	4	6
Gjennomsnitt	3,02	2,90
Omsorgsopptjening		
Indeks basert på to spørsmål (1 til 5)	4,03	3,69

Holdninger til ulike omfordelingsmekanismer (%)

	Kvinner	Menn
Kjønnsnøytralt delingstall		
Menn bør få mest	2	8
Kvinner og menn likt	91	84
Vet ikke	7	8
Utdanningsnøytralt delingstall		
Lavt utdannende mest	3	7
Likt	85	82
Vet ikke	12	11

Uavhengige variabler (%)

- Kjønn, Alder, Sivilstand, Barn (*demografiske faktorer*)
- Utdanning,inntekt, Yrkesarbeid (*sosioøkonomiske faktorer*)

		Kvinner	Menn
Alder	30-39 år	33	32
	40-49 år	27	28
	50-61 år	40	40
Sivilstand	Gift	43	47
	Samboer	25	24
	Enslig	32	29
Barn	Ingen	25	31
	Ett-to	57	50
	Tre eller flere	19	19
Utdanning	Grunnskole/vdg.	59	65
	Universitet, 1-4 år	24	22
	Universitet, 5 år +	17	13
Inntekt, kr	- 399 999	34	17
	400 000-499 999	25	17
	500 000-599 999	17	21
	600 000-699 999	8	14
	700 000 +	7	26
	Uoppgitt	10	6
Yrkesarbeid	Ikke yrkesaktiv	20	10
	Yrkesaktiv, 1-36 timer	24	14
	Yrkesaktiv, 37 timer +	56	76

Forskningsspørsmål:

Slutter kvinner opp om omfordelingsmekanismene i større grad enn menn?

Regresjonsanalyser (OLS og lineære sannsynlighetsmodeller)

- Modell 1: Bare kjønn
- Modell 2: Kjønn + demografiske faktorer
- Modell 3: Kjønn + sosioøkonomiske faktorer
- Modell 4: Kjønn + demografiske og sosioøkonomiske faktorer

Resultater fra regresjonsanalyser, modell 1-4. Estimater for kjønn

	Garanti- pensjon (for lav)	Tak på Opptjening (for høyt)	Omsorgs- opptjening	Delingstall, Kjønn- nøytralt	Delingstall, Utdannings- nøytralt
Modell 1					
Estimat	0,223***	0,121***	0,342***	0,073***	0,032*
R ²	0,02	0,005	0,023	0,012	0,002
Modell 2					
Estimat	0,225***	0,114***	0,331**	0,073***	0,032*
R ²	0,023	0,011	0,051	0,018	0,005
Modell 3					
Estimat	0,131***	-0,071*	0,238***	0,085***	0,049*
R ²	0,063	0,011	0,068	0,023	0,005
Modell 4					
Estimat	0,126***	-0,078*	0,197***	0,083***	0,046*
R ²	0,064	0,134	0,102	0,029	0,031

Modell 1: Bare kjønn

Modell 2: Modell 1 + demografiske variabler

Modell 3: Modell 1 + sosioøkonomiske variabler

Modell 4: Modell 1 + demografiske og sosioøkonomiske variabler

Forskningsspørsmål:

I hvilken grad er kjønnsforskjeller knyttet til forskjeller i sosioøkonomiske og demografiske faktorer?

Regresjonsanalyser (OLS og lineære sannsynlighetsmodeller).

Separate analyser for kvinner og menn.

Inkluderer demografiske og sosioøkonomiske faktorer

Resultater fra regresjonsanalyser. Separat for kvinner og menn

	Garanti- pensjon (for lav)		Tak på opptjening (for høyt)		Omsorgs- opptjening		Delingstall, Kjønns- nøytralt		Delingstall, Utdannings- nøytralt	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
Alder			+				+		+	
Sivilstand (ref: gift)	+			+	-	-				
Barn (ref: ingen)					+	+				
Utdanning (ref: kort)	+	-				-	+	+	+	+
Inntekt (ref: lav)	-	-	-	-	-	-			+	
Arbeidstid (ref: ikke yrkesaktiv)	-	-	-	-	-	-				

Avslutning (1)

- Gjennomgående stor oppslutning om omfordelingsmekanismene i folketrygden.
- Ganske klare kjønnsforskjeller: Kinner mener oftere enn menn at garantipensjonen er for lav, og at taket på opptjening er for høyt, og de slutter sterkere opp om omsorgsopptjening og nøytrale delingstall.
- Tyder på at det finnes en «kvinnetilnærming» til pensjon – ønske om mer omfordeling til grupper som ellers ville komme dårligere ut.

Avslutning (2)

Men:

- Ulike mønstre for ulike omfordelingsmekanismer.
- Effekten av kjønn modereres kraftig ved kontroll for sosioøkonomiske variabler.
- Barn stor betydning for oppslutning om omsorgsopptjening blant begge kjønn.
- Lite systematisk variasjon i holdning til differensiert delingstall. Trolig en uklar størrelse - aksepterer at nøytralt delingstall er nødvendig pga. økt levealder, men vil ikke finregne på levealder for ulike grupper.

Dessuten:

- For personer som lever i par kan det være kunstig å skille mellom kjønn og egeninteresse. Kan ha fordel av partnerens fordeler (f.eks. sterk støtte til omsorgsopptjening blant menn).

Avslutning (3)

- Resultatene støtter ikke uten videre opp om «**the modern gender gap**» – at kvinner er mer positive til omfordelende mekanismer enn menn.
- Når vi spør om **konkrete ordninger** så respondentene kan ha en formening om hva det vil bety for dem selv, finner vi at kvinner (i likhet med menn) i hovedsak støtter ordninger som fremstår som fordelaktige for dem selv.
- Fremtidig forskning om betingelser for oppslutning om velferdsstaten kan med fordel kombinere **generelle og konkrete spørsmål**. Vil gi bedre innsikt i forholdet mellom overordnede verdiorienteringer og vurderinger i spørsmål der utfallet vil ha betydning for egen levestandard.

